

Waltner Mihály MUNKÁSSZÍNPAD SZEGEDEN

Ezernyolcszázkilencvenben minden szegedi szakszervezet alakított egy-egy színjátszó csoportot, melyek közül a legerősebbek voltak a vasmunkások, a fások és az építők csoportjai. Közösen működtek a Laudon (ma Mikszáth Kálmán) utcában. Az 1910-es években Juhász Gyula több ízben javasolta a város elöljáróságának egy Munkásszínpad létesítését. 1918-ban, amikor a szakszervezetek megkapták a körüli honvédelktanyát és ott egy 450 személy befogadó előadótermet létesítettek. Juhász Gyula javasolta a szakszervezeteknek, hogy most már ők vegyék kézbe a Munkásszínpad ügyét. Ez meg is történt. A bemutatkozó előadást 1919-ben tartottuk. A forradalmi nász című francia színművet mutattuk be.

Csak a moziban

A direktórium menesztette az akkori városi színigazgatót és helyére Juhász Gyulát ültette. Juhász lehvita Pestről Szegő Endre színművészt rendezőnek. Szegőnek színiiskolája volt Budapesten, s addig nem jöhetett, míg a növendékek le nem vizsgáltak. Mire leért, a Direktórium elmenekült Szegedről és Palágyi színigazgató visszakunyerálta magát. Juhász ekkor a szakszervezetekbe ajánlotta Szegőt, aki át is vette a Munkásszínpad irányítását. Kikötötte, hogy nála csak azok kaphatnak szerepet, akik végighallgatják dramaturgiai előadásait. Azt szeretné — mint mondotta —, ha megtanulnánk mindazt, amit iskolájában tanít. A színjátszók szorgalmasan jártak vasárnap délelőtt Szegő előadásaira. A hallgatók közül ma már csak öt-hatan élnek Szegeden, javarésztük túl van a hetvenen. 1919-ben egyebek közt játszottuk Gárdonyi Bor-át, Bródy Dadáját és Tanítónő-jét.

Mikor Horthy hadügyminiszterre visszaigényelte a laktanyát, a munkásszínpadnak megfelelő helyet kellett keresni. De a színpadnak sehoh sem jutott hely. Emiatt a színpad a Dugonics moziba költözött. A Tanácsköztársaság bukásáig 104 taguk volt, a bukás után nehezen tudtunk 10-12 tagot szervezni.

Éjjeli menedékhely

A szakszervezet vezetősége odaküldött hozzánk egy szb-tagot, Jenei Sándor elvtárs személyében. Ebből annyi hasznunk volt, hogy jött utána az öccse, sőt két unokatestvére is. A létszámunk szaporodott, de nemcsak létszámot nyertünk, hanem jó színjátszókat is. Téli ére az Apolló mozi kaptuk meg. A 250 személyt befogadó nézőtér állandóan megtelt kíváncsi nézőkkel. Igaz, a helyáratat is a munkások akkori jóvedelméhez mérten állapították meg: egyszécsen 40 fillér.

A következő hónapban helyet biztosítottak a munkásszínpadnak és az énekkarnak a Munkásszínházban. Itt Juhász Gyula javaslatára műsorra tűzték Gorkij Éjjeli menedékhely című drámáját. A darabból 11 előadást rendeztünk. Minden előadáson jelen volt egy rendőrtiszt, s mivel rendezést nem észlelt, engedélyezte a további előadásokat is. Volt olyan előadásunk, amit csak egyszer engedtek: Barta Tavaszi mámor című darabja volt ez. Az ügyeletes tiszt másnapra berendelte a kapitányságra a színpad vezetőit és ott tudomásunkra hozta, hogy többet ilyen darabot nem engedélyeznek.

Téglaszelvények

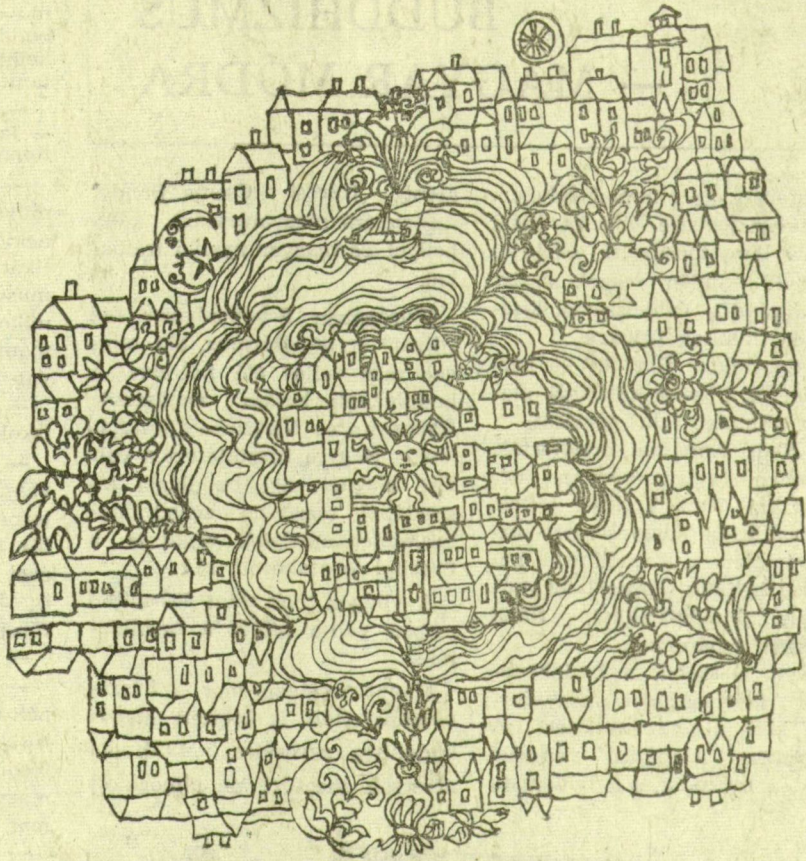
1919-től 1926 májusáig volt a szakszervezet a Maros utcában. Ekkor vették meg a Hétvezér ut-

ca 9. sz. házat. Az 1919-ben kibocsátott filléres téglaszelvények 450 ezer koronát jövedelmeztek. A ház vételára azonban 900 ezer korona volt. A hiányzó összeget Tauszig Ármin kölcsönözte egy évre. Egy év után fizetni kellett és az összevezetőségi ülés kioroszakolta a 10 pengős Munkásotthon-részvény befizetését. A szervezett munkások egy összegben voltak kötelesek a részvényt kifizetni. Elképzelhető, mit jelentett egy 2-3 gyerekes apának heti fizetésének felét, vagy még annál is többet Munkásotthon szövetkezeti jegyre kifizetni.

1944 tavaszán a katonaság lefoglalta a Hétvezér utcai Munkásotthont, tolfeldolgozó üzem részére. A felszabadulás után senki sem vizsgálta meg, hogy az épület alkalmas-e famegmunkáló gépek üzemeltetésére és az államosítás során hangszerüzem lett belőle.

Matkó Katalin

A vizek városa

Gál György Sándor

KÉP ÉS VARÁZSLAT

Művész, mesterember, anyag

Anyagszerűség. Afféle bölcselkedő problémának látszik, pedig egyáltalán nem az. Ha átfordítjuk egyszerű, magyar beszédre, mindjárt megértjük, miről van szó. Réteslisztből nem kívánatos kenyeret dagasztani. És fordítva: kenyérlisztből — almásrést. Miért? Mert nem anyagszerű! Mert amely alapanyag jó az egyik tésztahoz, nem megfelelő a másikhoz.

Talán folytassuk az egyszerű példabeszédet: a vályog, amiből nagyon alkalmas csöszkunyhót lehet építeni, nem alkalmas arra, hogy az Országház falait húzzuk fel belőle. Áll a fordítottja is: ugyancsak elámulna öreg Jóska bátyánk, a szőlőhegy csősze, ha vaskóját márványlapokból faragott kőpilasztérből és keresztbóltíves építészetű csodákból fabrikálnák össze. Ide vályog a megfelelő — amoda márványlap. A két anyag föl nem cserélhető.

Nagyjából már helyben is vagyunk: az anyagszerűség elsősorban praktikus kérdés, de ez a praktikus kérdés különös módon visszahat a műalkotás szépségeire is. Tegyük fel, hogy egy szobrász nagy művét bronzban álmódta meg. Valamelyik nagyokos, bíráló bizottsági tag, vagy helyi potentát úgy dönt: jó lesz ez kőből is. A művész csak művész, a nagyokos viszont hatalmasság. Hát a bronzálmot kőben realizálják. Mi történik? A bronz egykönnyen elbírta volna a szobor különböző hajlatait, a törzsből merészen kiálló végtagokat, sőt olyan díszítő elemeket is, amelyeket fémből elő lehet varázsolni, de kőből, nem! Vagy csak nagyon nehezen. Jókora megalkuvások árán, mert a szobrásznak vigyáznia kell, hogy a kőszobor keze, lába le ne törjön a végén. A sok megalkuvás odavezet, hogy az eredeti terv elveszti báját, lendületét, szépségét, végső fokán: eredeti mondanivalóját.

Az anyag nemcsak szolgálja a mondanivalót, hanem egy kissé bele is szól, mert csak az az igazi remekmű, ami szoros harmóniába fogja a művész gondolatát, látomását, a valóság élményét és az anyagot. A képzőművész — hogy egy kissé avult közhelyet használjunk — nem-

csak istenáldotta mester, hanem jó mesterember is, aki tisztában van vele, mit milyen anyagból kell megvalósítani, hogy az eredmény a legkövetkezőbb legyen.

Hogy akad sok kivétel? Hogyne akadna! Nincs olyan törvénykönyv-rendelet, amely a kivételeket ne ismerné. Hogyne ismerné hát a legszövevényesebb „törvénytar”, a képzőművészet elmélete és gyakorlata. A Milói Vénuszt porcelánba öntik. Munkácsy csodálatos virágcsendéletéből — himzés készül. A derék rézkarcoló mester munkáját kiszínezik. És a káprázatos színgazdagságú festményt rézlapra transzponálják. Helyes ez? Mint már mondtuk: kivétel mindig akad, különösen akkor, ha e kivételes megoldáshoz lángelmék nyúlnak. De az átlagos válasz mégis csak ez: mester, maradj annál az anyagnál, ami a legmegfelelőbb. Kenyérlisztből nem készül rétes és réteslisztből sem kenyér. Mert ha erőszakolod, szétmállik az egész, értékét, ízét veszti, nem telik benne öröme senkinek.

ESETEK

Végzetes tévedés

Sebestyén Géza, a hírneves miskolci, majd a Budai Színház igazgatója közismert volt jókedélyéről. Szerette az éjszakát, a társaságot és víg baráti körben igen sokszor elbillant hajnalig, olykor reggelig.

Egy görbe éjszaka utáni napon, amikor este ismételt találkozott a megszokott társaságával, rezignáltan megszólalt:

— Tudjátok-e, mi történt velem, amint reggel hazabotorkáltam?

— ?
— Képzéjétek, a nevelőnő helyett tévedésből a feleségemet csókoltam meg.

Lendvay Andor autója

Amikor az Operaház 1964-ben elhunyt jeles művésze, aki évekig a szegedi színház tagja is volt, egyik szabadteri vendégszereplése alkalmával egy silány Opel—FIAT keresztetű autójával volt lent.

Megkérdeztem tőle, hogy miért nem cseréli ki ezt a tragacsot egy rendesebb kocsi, hiszen sok fiatal és kevésbé neves művésznek van jobb kocsija. Lendvay így felelt erre:

— Az igaz, de nekem van szép lakásom, no meg ágyneműm is...

J. I.

MOZI-TURMIX

Amikor Párizsban beköszönt a nyári hőség, rendszerint felüti fejét az ördög is. Megjelenik a mozivásznakon azzal az ürüggyel, hogy az emberek szeretik a félelmet, a rettegést. Megjelenését kényázzzag előzi meg, amit az idén könnyen összetéveszthetünk a könnyázzsaggal. Az idei nyári szezonban a diáknegyedben, a Quartier Latin-ban helyezkedik el és az Étoile környékén az Arkham-művellet révén, amit a borzalmas és fantasztikus történetek szenvedélyétől fűtött fiatal filmbarátok csoportja hajt végre a filmpiac érdekében. Ez idő szerint a csoport három filmszínházal rendelkezik, de abban reménykedik, hogy hamarosan harminc párizsi és háromszáz vidéki mozi kerül ellenőrzése alá.

Helytelen dolog lenne elmosolyodni ezen az ákció. A fantasztikus filmek sohasem voltak jelentéktelenek. A filmgártás bőségesen kimerítette a fantasztikus és rémtörténetek klasszikusainak műveit, Edgar Poe-tól Lovcraftig, a Frankenstein történetektől a fantom-izgalomig. Most ilyen filmek futnak a párizsi mozikban: „Az Arkham-átok”, a „Doktor Moreau szigete”, „Juan Quin Quin kalandjai” stb. Meghódította a francia főváros filmrajongóit az olasz „western spaghetti” is.

A nyugat-európai országokban egyébként minduntalan csökken a mozik látogatottsága. Ennek következtében több országban egymás után zárnak be filmszínházakat. 1968-ban csak Olaszországban 104 mozi csuktak be. Az olasz film a legutóbbi 14 évben 250 millió nézőt veszített el. Míg régebben a lakosság kulturális cél kiadásának 71 százalékát mozijegyre fordították, most csak 43 százaléka jut erre a célra.

Franciaországban, Belgiumban, az NSZK-ban a mozilátogatottság csökkenése veszélyes méreteket öltött, nem is szólva Anglia rekordjáról, ahol a mozilátogatók száma 80 százalékkal csökkent. 1955 és 1968 között a hat közös piaci országban az eladott mozi-egyedek száma a felére csökkent, ugyanakkor a hat ország lakossága húszmillióval szaporodott. Míg 1955-ben minden néző átlag 15 filmet tekintett meg, most egy néző évente legfeljebb ötször megy moziba.

Nincs olyan eszköz, amelyet meg ne ragadnának a filmesek, hogy szembeszálljanak a televízió erősödő konkurenciájával. Széles vászon, panoráma, színesfilm, sztereofónia, szex és erőszak együttvéve. (Az utóbbiak miatt elmaradnak a hagyományos családi mozilátogatók.)

Az eredmények nem biztatóak. A filmművészetnek új, sokkal hatásosabb kifejezési formákat kell találnia, hogy fennmaradjon, s nem szabad engednie a nézők egy része kétes fzlésének.

A MI DALAINK

Tempo giusto

1. Er-re, ar-ra a bo-ro-nya é-lén.

Kinyilott a tu-lipán a ka-lapom szé-lén: Egy két szál, há-rom szál, Ál-nok vol-tál ba-bám, megcsal-tál.

Ez a kislány úgy éli világát,
Ha az anyja nincs otthon, süti a
lógácsát
Estétől reggelig,
Várja a babáját hajnalig.

Eddigi népdalköléseinkben a magyar zenei nyelvjárás legkeletesebb szögletébe, a moldvai csángó—magyar népdalok világába vittük olvasóinkat. Most egy nagy ugrással a legnyugatibb részek népzenejére térünk át: az úgynevezett *dunántúli dallamjárásra*. Ez a zenei világ teljesen más, mint a moldvai. Legfőbb jellegzetessége a *dúr-pentatonika*. Ez a sajátos hangrendszer, szemben például a moldvaiak úgynevezett *moll-pentatonikájával*, ismeri a félhangokat. Ezért az úgynevezett kevert ötfokú hangrendszerekhez tartozik.

Kérdés: sajátosan magyar-e ez a dallamsor, vagy a közeli németiség, a német zene hatására keletkezett? A hangrendszer egyik legkitűnőbb ismerője, a hódmezővásárhelyi Péczely Attila szerint, szó sincs német hatásról, sőt ez a hangsor még a *moll-pentatonikánál* is sajátosabb, sőbb tulajdonunk.

A fentebb közölt népdal, amely egyébként Vikár Béla gyűjtése, egyik jellemző példája a *dunántúli népzenei nyelvjárásnak*. A következőkben néhány dalban bemutatjuk ezt a zenei nyelvet.